

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто якісні характеристики державного регулювання валютних операцій банків України з боку держави, а також роль, функції органів державної влади та нормативно-правове забезпечення регулювання валютних операцій. Систематизовано проблеми регулювання валютних операцій в Україні.

Аннотация. Рассмотрены качественные характеристики государственного регулирования валютных операций банков Украины со стороны государства, а также роль, функции органов государственной власти и нормативно-правовое обеспечение регулирования валютных операций. Систематизированы проблемы регулирования валютных операций в Украине.

Annotation. The quality of state regulation of the Ukrainian banks' foreign exchange transactions, and the role and responsibilities of the government and legal acts governing foreign exchange transactions have been defined. The management problems of foreign exchange operations in Ukraine were systematized.

Ключові слова: валютна політика, валютне регулювання, валютні ризики, валютна інтервенція.

Ефективна діяльність валютного ринку багато в чому залежить від системи його регулювання. Світова практика функціонування ринків знає два методи валютного регулювання: ринковий і державний. Ці методи доповнюють один одного, однак співвідношення між ними постійно змінюється залежно від конкретної економічної ситуації.

Ринкове регулювання валютного ринку діє на основі закону вартості й закону попиту та пропозиції і застосовується в умовах економічної стабільності. При цьому також має місце і державне регулювання, оскільки валютні відносини відчутно впливають на внутрішній економічний розвиток. В умовах кризових ситуацій посилюється державне валютне регулювання, тоді як ринку відводиться другорядна роль. Проблеми у фінансовій сфері України (великі зовнішні та внутрішні борги, відсутність валютних резервів та інвестицій) призвели до посилення державного регулювання [1].

Суть державного регулювання зводиться до забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності та уникнення негативної дії на національну економіку держави іноземних фірм і компаній, міжнародних економічних структур і організацій.

В економічній літературі чимало уваги приділено аналізуванню результативності застосування регулятивних заходів з боку держави та ефективності застосування нормативно-правових актів, що регулюють здійснення валютних операцій.

Дану проблему вивчають такі вчені та практики, як: О. Береславська, О. Владимир, О. Дзюблук, Н. Закоморна, О. Зоря [2 – 8]. Водночас, недостатньо уваги приділяється дослідженню причин, що зумовлюють низьку ефективність регулятивних заходів у валютній діяльності з боку Нацбанку та органів державної влади, не досліджується вагомість впливу на розвиток системи валютних відносин ряду інших факторів, передусім, недосконалість нормативно-правової бази з питань регулювання здійснення валютних операцій банками України.

Таким чином, метою даної статті є аналіз якості регулювання валютних операцій з боку держави, змісту і напрямів валютної політики.

Аналіз правового регулювання валютних операцій в Україні свідчить, що держава здійснює валютне регулювання з метою упорядкування валютних відносин, спрямування їх для задоволення загальнодержавних потреб, а також потреб суб'єктів підприємництва. З цією метою вона використовує певні інструменти валютного регулювання, режим обмежень валютних операцій, застосовуючи при цьому заходи нормативно-правового регулювання та індивідуального впливу.

У цілому аналіз сучасного регулювання валютних операцій свідчить, що в Україні даний процес характеризується переважно негативними рисами (таблиця).

Таблиця

Проблеми регулювання валютних операцій в Україні та шляхи їх вирішення

Проблеми	Наслідки	Шляхи вирішення проблем
----------	----------	-------------------------

© Городницька В. С., 2014

Відсутність єдиного нормативного	Абсолютна кількісна та об'ємна	Необхідно прийняти окремий
----------------------------------	--------------------------------	----------------------------

документа, який поєднував би в собі всі аспекти валютного регулювання і контролю	перевага у загальному масиві джерел законодавства підзаконних нормативних актів (нормативно-правових актів НБУ), до яких у свою чергу постійно вносяться зміни та доповнення, що іноді є досить несподіваними та суперечливими	закон у сфері валютної політики та валютного регулювання. Відтак, прийняття єдиного нормативного документа, що регулюватиме всі основні питання у валютній сфері на заміну чинним чотирьом нормативним актам, дозволить: визначити понятійний апарат, а також чітко описати механізми валютного регулювання і контролю, що застосовуватимуться в Україні; розмежувати повноваження і обов'язки державних органів, що здійснюють валютне регулювання і валютний контроль, описати функції кожного з цих органів, виключивши їх дублювання; зробити валютний ринок більш упорядкованим і прогнозованим, підвищити ефективність діяльності національних і іноземних компаній, а також дієвість державних установ, що здійснюватимуть валютний контроль
В існуючій нормативній базі немає чіткого розподілу функцій валютного регулювання та валютного контролю між державними органами	Статті законів носять в основному декларативний характер і містять взаємні посилання	
Відсутнє визначення системи валютного курсу, немає чіткого визначення режиму валютного курсу та механізмів його встановлення	Значно ускладнює можливості прогнозування розвитку валютного ринку суб'єктами валютної та підприємницької діяльності	
У нормативних актах не наведене чітке тлумачення валютної політики, її складових і механізмів	З усіх існуючих форм валютної політики в законодавстві України описано лише дві: валютну дисконту політику та валютну дивізну політику	
Немає чіткості й у визначенні валютного регулювання, валютних обмежень, відсутнє єдине визначення поняття валютних цінностей	У різних нормативних документах, зустрічаються три тлумачення терміна "валютні цінності", а валютні обмеження, що застосовуються в Україні описані у різних нормативних актах, що є досить незручним для всіх учасників валютного ринку	
Відсутність системного та науково обґрунтованого підходу до правової регламентації валютних відносин	Спричинило появу в законодавстві значних прогалин, дозначностей, колізій та до видання для їх усунення підзаконних актів або навіть юридично нікчемних роз'яснень у формі листів. Суттєві недоліки містяться навіть у нормативному визначенні таких основоположних термінів, як "валютні цінності", "валютні операції" тощо. Ці прогалини, з одного боку, зменшують ефективність валютного регулювання і зводять нанівець окремі успіхи у цій галузі, а з іншого боку – заважають нормальній діяльності фізичних та юридичних осіб, насамперед – у сфері господарювання	
Очевидне відставання норм законодавства, якими регулюються валютні відносини, від розвитку економічних процесів у державі та розвитку суміжних галузей права: конституційного, цивільного	Наслідком є непоодинокі випадки прийняття НБУ нормативно-правових актів із перевищенням наданих йому законом повноважень, ігнорування основоположних засад реалізації в Україні права власності та створення в системі валютного регулювання непрозорих і незрозумілих контрольних механізмів	

Значна частина засобів валютного регулювання мають рівень законодавчого закріплення і є суттєвим інструментом впливу на інтереси суб'єктів підприємницької діяльності, що, власне кажучи, і визначає необхідність такого високого рівня їх правової регламентації. Водночас, регулювання валютної позиції майже не відображені на законодавчому рівні, а обов'язковий продаж валюти, який є одним із найгостріших засобів впливу на суб'єктів господарювання, запроваджено за рішенням Національного банку України, а не законом.

Таким чином, найбільш загальною пропозицією є прийняття основного акту валютного законодавства у формі Закону України "Про валютне регулювання та валютний контроль".

Правові акти, що регулюють валютні відносини, мають імперативний характер, і є нормами публічного права. В Україні валютне регулювання базується на [9]: Конституції України; Законі України "Про Національний банк України"; Декреті Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" [1]; Митному кодексі України; Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність"; нормативних актах Національного банку України, що визначають правові засади організації валютного регулювання й контролю.

Основними правовими актами Національного банку України, що регулюють валютні операції, є [9]: інструкції "Про переміщення валюти України, іноземної валюти, банківських документів

і платіжних карток через митний кордон України"; інструкції "Про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон"; положення "Про валютний контроль"; положення "Про відкриття і функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів в іноземній валюті і кореспондентських рахунків банків-нерезидентів в гривні"; "Правила використання готівкової іноземної валюти"; "Правила здійснення операцій на міжбанківському валютному ринку України".

Ураховуючи викладене, можна дійти висновку про те, що необхідність здійснення валютного регулювання обумовлюється роллю держави за умов ринкової економіки, яка певною мірою потребує єдиного централізованого начала, узгодження питань, які ринок не в змозі розв'язати самостійно. Державне управління валютними операціями не слід розуміти як безпосереднє управління здійсненням кожної окремо взятої операції – воно лише означає їх підпорядкування загальнодержавним нормам і правилам. Законодавство України на сьогодні знаходиться на важкому шляху свого оновлення. Цей процес у майбутньому безперечно торкнеться валютного законодавства, яке повинно регулюватись невеликою кількістю нормативних актів, узгоджених між собою та іншими актами законодавства України.

Наук. керівн. Мішина С. В.

Література: 1. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України № 15-93 від 19.02.1993 р., із змінами і доповненнями, внесеними Законами України та Господарським кодексом України від 16 січня 2003 року № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрану. 2. Бездітко Ю. М. Валютне регулювання : навч. посібн. / Ю. М. Бездітко, О. О. Мануйленко, Г. А. Стасюк. – Херсон : Олді-плюс 2004. – С. 272–230. 3. Владимир О. Особливості регулювання валютних відносин з боку держави та Національного банку України: реалії сьогодення та шляхи оптимізації / О. Владимир // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 174–178. 4. Волоцька І. С. Аналіз чинного валютного законодавства України / І. С. Волоцька // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 2. – С. 48–53. 5. Гарбінська А. В. Система валютних операцій як об'єкт валютного контролю / А. В. Гарбінська // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2009. – № 4 (47). – С. 212–219. 6. Дзюблук О. В. Особливості реалізації валютної політики в Україні в умовах світової фінансової кризи / О. В. Дзюблук // Банківська справа. – 2010. – № 10. – С. 55–64. 7. Закоморна Н. І. Особливості формування валютної політики в умовах трансформації економіки / Н. І. Закоморна // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2010. – № 1. – С. 58–64. 8. Зоря О. П. Удосконалення валютних операцій комерційного банку / О. П. Зоря, А. П. Пухальська // Економічний простір. – 2011. – № 47. – С. 180–185. 9. Сайт Національного банку України: Офіційне Інтернет-представництво. – Режим доступу : www.bank.gov.ua. – Назва з екрану. 10. Філіпенко Т. В. Концептуальні засади валютної політики держави / Т. В. Філіпенко // Вісник НТУУ "КПІ". – 2011. – № 3 (11). – С. 166–171.